

A HATOS – 3. rész

Sorozatunk előző két részében többek között a 6-os stúdió építésével, a rádiózásban betöltött szerepével, valamint – kis kitérőként – a 22-es stúdióval is foglalkoztunk. Ám korábban is említettük, hogy az idő múlásával a 6-os stúdió egyre szűkebbé vált, s a 70-es években már szinte az egyetlen olyan európai rádiószervezet volt a Magyar Rádió, amelynek még nem volt korszerű nagyzenekari stúdiója. A térhatású felvételek bevezetése és főként a hazai felvételeknek a nemzetközi hanglemezpiaccal történő szinte mindennapos összehasonlítása egyre sürgetőbbé tette egy új stúdió építését.

Nem véletlen tehát, hogy erre vonatkozóan több ígéretes, szép terv is született, ám sajnos az sem véletlen, hogy ezek megvalósulása a mai napig rendre megghiúsult.

Még az 1960-as évek derekán, fiatal hangmérnök koromban az akkori műszaki igazgató a szobájában egy szép makettet mutatva így szólt: „Ujházy elvtárs, maga már ebben az épületben fog dolgozni”. Mondanom sem kell, hogy életemben először és utoljára akkor láttam az épületet, – akkor is csupán makett formájában. Pedig ez a terv a Rádió jelenlegi telephelyén már tartalmazott egy nagyzenekari stúdiót, hiszen erre a célra rendelkezett beépítetlen ill. bontásokkal felszabadatható területtel, – mint ahogyan udvarának erre szánt területe még ma is szabad. Magában a tervben sajnos voltak ma már megkérdőjelezhető elemek, mint pl. egy hatalmas toronyház a Nemzeti Múzeum mögött, de ezzel mégis csak beindult egy

folyamat. Tervpályázatok, részletes rendezési tervek okozta késlekedések után a Rádió vezetősége végül is úgy döntött, hogy a legfontosabb a meglévő értékek elhelyezése, ezért a nagyzenekari stúdió helyett először az üzemépület készült el, benne többek között az új Archivummal. E döntés lényegében helyes volt, hiszen hanganyagaink elhelyezése ezt megelőzően katasztrofális volt, s ezzel párhuzamosan a műszaki vezetés továbbra is komolyan foglalkozott a zenekari stúdió ügyével, többek között az udvar felszabadítása érdekében ezért épült meg a Szállás utcában a garázs épület. A kérdés folytatásaként 1985-ben – ugyancsak a Múzeum utcai üres telekre szánva – kizárólag a hangversenystúdió építését illetően – két tervezőintézet is megbízást kapott. (Lakóterv: Finta József és MATERV: Dr. Baráth Etele, Gulyás Zoltán, Dobai János). Ennek nyomán két, figyelemre méltóan szép terv született, mindkettőben egy kb. 13 000 légméteres, valóban korszerű és impozáns hangversenystúdióval. (Csupán az összehasonlítás kedvéért: a Zeneakadémia Nagyterme 9 400 légméter.) Mindkét terv számolt a szomszédos műemlék palota közönség-fogadó szerepével, és az együttesekhez kapcsolódó próbatermek, hangolók, irodák ottani elhelyezhetőségével.

Melyik európai rádió dicsekedhetne azaz, hogy egy gyönyörű műemlék átrium vezeti át a közönséget az impozáns, modern hangversenystúdiójába? Sajnos mi sem, mert a terv csupán terv maradt: a Rádió még a két változat közötti döntés fázisáig sem jutott el. Milyen tényezők játszottak ebben szerepet?

A Rádió műsorstruktúrája időközben módosult (megjelentek a kereskedelmiek

Az ÁÉTV tervnek a Rádió jelenlegi telephelyére szánt makettje. (Nánási Sándor, 1966.)

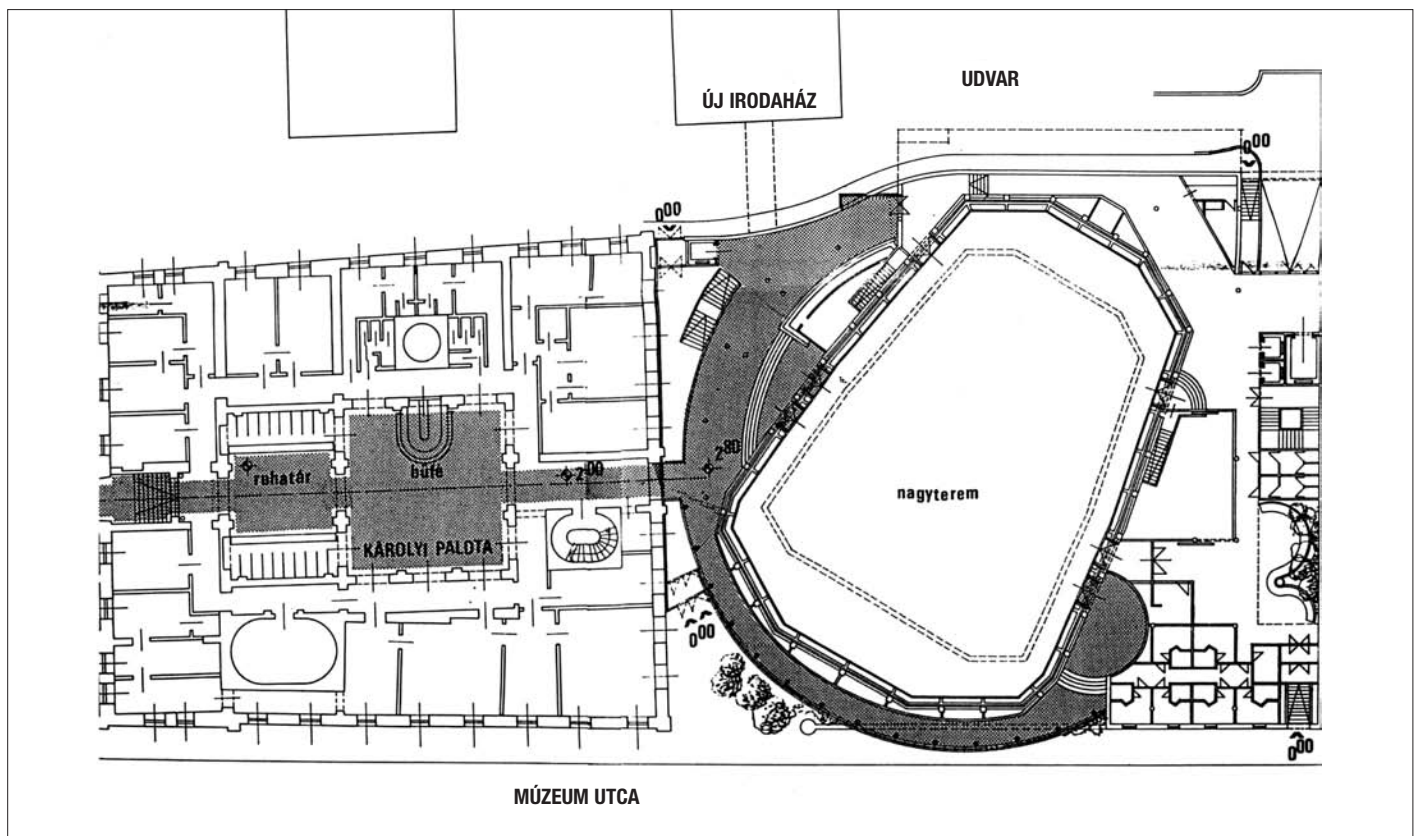
okozta viharfelhők), beindult a műsor „magazinósodása”, s ezért egy új döntés értelmében az üres területre inkább magazinistúdiók építését tervezték, ezzel pedig a hangversenystúdió ügye a további bontások szükségessége miatt eleve egy későbbi ütemre tolódtott el. (A kiszivárgott hírek szerint a hangversenystúdió felépítését pártoló számos felszólalás ellenére végül egy – egyébként köztiszteletben álló – riporter érvelése nyomán alakult ki a végső döntés, elvetve a hangversenystúdió építésének tervét, hogy ti. ennél fontosabb feladatok is vannak. Szerencsére a magazinistúdiók sem készültek el, mert a meglévő stúdiók és épületek átépítésével a feladat jól megoldódott –, így ennek köszönhetően a hangversenystúdióra szánt terület még ma is szabad.)

A hangversenystúdió megnevezésben szereplő „hangverseny” megjelölés ellenérdekeltséget váltott ki a hangversenyek szervezésére szakosodott és akkor még egyeduralgó országos intézmény részéről, így az bárminemű partnerségtől mereven elzárkózott, holott az együttműködés sok tekintetben mindkét fél számára előnyös lett volna.

A 90-es években a kérdést hangmérnöki oldalról ismét felmelegítettük ugyan, ám próbálkozásunkat most meg a tervezett Világkiállítás ürügyén az illetékes

A tervezett koncertterem Múzeum utcai homlokzata

Impozáns hangversenystúdió, műemlék átriummal. Csak terv maradt

szervek söpörték le, mondván, hogy ahhoz kapcsolódóan úgyis épül egy kulturális központ, s ott lesz hangversenyerem. Ez az indoklás egyébként nagy tévedés volt, hiszen nem tett különbséget egy hangversenyerem és egy olyan nagyzenekari stúdió között, amelynek fő feladata a hangfelvétel, s amellyel nyilvános koncerteket is rendeznek benne. (Ma már van korszerű hangversenyerem Budapestnek, ám gondoljuk csak el, hogy mi történe akkor, ha mondjuk a Bartók adófélszerkesztőség elhatározná, hogy a Művészetek Palotájának hangversenyeremét kibérli egy hétre, hogy ott egy teljes stúdió-operafelvételt – tehát nem koncertszerűen – rögzítsen, ami pedig indokolt lenne, hiszen érdemes megszámolni, hogy a Rádió évtizedekkel ezelőtt a magyar művészekkel hány teljes operát és operettet rögzített, és hányat rögzíthet ma!) Mert egy hangversenyerem elsődlegesen a koncertek céljait szolgálja, esetenként hangfelvételi lehetőséget is kínálva, míg a hangversenystúdió kialakítását tekintve alapvetően a felvételek céljait veszi figyelembe, olykor – viszonylag korlátozott számú – hallgatóságot is feltételezve. Másrészt egy rádió miatt fizessen – a pénz mindenhatósága által egyébként is felkorbácsolt – terembérleti díjakat, ha

(normális esetben) van saját nagyzenekari stúdiója, amelyben ráadásul nem kell a zenei rendezőnek emeleket lifteznie, ha szót kíván váltani a művészekkel. Vagyis a hangversenyerem és a hangversenystúdió említett „összemosása” rendkívül hibás döntés volt!

1992-ben a Rádió megkérdezése és tudta nélkül elkészült egy olyan rendezési terv, amely a Rádiót jelenlegi helyéről teljes egészében ki akarta telepíteni. (A készítőknél nyilván fogalmuk sem volt arról, hogy a Bródy Sándor utca 5-7 olykor leomló vakolatú fala mögött az ország máig is első rádiószervezete üzemel, számos értékes stúdióval, hatalmas archívummal, a szellemi értékeiről nem is szólva.) A tervezett kitelepítés árnyékában – érthetően – nem a hangversenystúdió volt a legfőbb kérdés.

A nagyzenekari stúdió elleni „szimbolikus” fúrások mellett még egy „igazi” fúrást is meg kell említenünk, ugyanis közben arról kaptunk értesítést, hogy a 4-es metró Kálvin tér–Rákóczi tér közötti szakasza érinti a stúdiókat, bár az akkori BUVÁTI tervezői megígérték, hogy egy különleges rezgésgátló pályakialakítással megoldják, hogy a stúdiókat (a jelenlegi 6-ost is beleértve) a szerelvények ne zavarják. Mivel nálunk a tervezők – ismert

okokból – óriási rutinnal rendelkeznek abban a tekintetben, hogy milyen módszerekkel tartásuk távol a külső rezgéseket, ha a közlekedési zajok szempontjából legérzékenyebb létesítményeket az illetékesek a legzajosabb helyszínekre álmodják, így a metró okozta zavaroktól – elméletben – már nem kell tartanunk.

A Rádió kitelepítésére vonatkozó 1992-es terv még jórészt a kulisszák mögött zajlott, napjainkban azonban az „új rádiószékház” ügye időnként elemi erővel bukkan a felszínre. Közeli határidők röppennek fel és tűnnek el nyomtalanul, pályázatok, bírálatok születnek, miközben még az új televíziós székház ügye sem mentes a zökkenőktől. A nagyzenekari stúdió oldaláról tekintve az új székházban természetesen szóba sem jöhet a korábbi tervekben megfogalmazott 13 000 léghöbméteres terem építése, hiszen ennek anyagi vonzatai ma már tetemesek lennének. Vagyis a költözés azt oldaná meg, ami ma lényegében megoldott, ám amire évtizedeken át nem volt megoldás, az most sem teljesülne. Az új rádióház tervének felkarolása mögött természetesen sok szakmai tisztesség és jóindulat is meghúzódik, hiszen például műszaki oldalról valóban üdvözlendő lenne, hogy a korábbi, sokszor tűzoltás jellegű átépítések, fel-

A hatos stúdió napjainkban

újítások helyett most végre lehetőség kínálkozik egy műszaki szempontból is alaposan átgondolt stúdióház megteremtésére. Az is tény azonban, hogy a korábbi építkezések révén egy korszerű, élhető rádió jött létre, s ha a régi „nagy” rádió elért a város szívében, akkor egy számítástechnikai alapokon nyugvó, ennél fogva mind térbeli kiterjedtségében, mind létszámában csökkentett intézmény annál inkább elférne a jelenlegi helyén. Ám a kérdés mélyére tekintve itt másról is szó van, hiszen már a korábbi rendezési terv kapcsán is sejthető, hogy a szálak a Rádióon kívülre vezetnek! Mivel szeretném a lapot egy sajtópertől megóvni, ezért óvatosan fogalmazok: a jelenlegi hely, mint ingatlan, nagyon értékes, különösen, hogy épül a Pollack téren a mélygarázs, amelyet nyilván nem a Rádió művészeti együttese vagy a szomszédos MÁV zenekar tagjai számára építenek. Kiknek lehet értékes a Rádió jelenlegi területe? Rádióról lévén szó, válaszként idézzünk egy rádiójátékból! 1939-ben Orson Welles így jellemezte a Földet megtámadó marslakókat: ...a roppant éteri szakadékon keresztül hatalmas, hűvös és részvétlen intellektusok figyelték Földünket irigy szemmel, és elméjük lassan és biztosan szötte ellenünk terveit...

Így tehát napjainkban „a Rádió úgyis elköltözik” jelszava, valamint az ország gazdasági helyzete okán soha sem voltunk ennyire távol egy új nagyzenekari stúdió építésének lehetőségétől, hacsak valamilyen csoda be nem következik.

Békésy György talán nem is sejtette, hogy annak idején nem csupán értékeset, hanem maradandót is alkotott. S talán éppen ezért is kell foglalkoznunk a 6-os stúdió megóvásának kérdésével arra az esetre, ha a Rádiót e helyről valóban kitelepítik, hiszen nagy szégyen lenne, ha egy napon a dózerek megjelenének, s a stúdió falai pillanatok alatt sitthalmazzá válnának, márpedig tudjuk, hogy az emberi kapzsiság a múlt emlékeit sem kíméli.

Ezért már a 90-es években – akkor műszaki igazgatóhelyettesként – megkíséreltem a 6-os stúdió védetté nyilvánítását. Úgy képzeltem, hogy a „kulturális és akusztikai műemlék” megjelölés erre alkalmas lesz, hiszen falai között a magyar zenekultúra és egy ugyancsak magyar – ráadásul Nobel-díjas – mérnök életművének szép emléke fonódik egybe. Igaz ugyan, hogy az eredeti burkolat már hiányos, de az akusztikai viszonyokat meghatározó alaprajzi és méretaránybeli tulajdonságai még az eredetiek. A Rádió mindenkori vezetésétől az egyetértésen kívül érthetően sok segítséget nem várhattam, hiszen abban az időben az intézmény már kezdett politikai csatátérre válni. Odáig azonban magam is eljuthattam, hogy az illetékes műemlékes szervektől szemlét tartottak, a felvetést nagyon kedvezően és megértéssel fogadták, ám problémaként megemlítették, hogy mivel maga az épület önmagában nem képez építészeti értéket, ezért a műemlékké nyilvánításra alig van remény. Azt azonban megjegyezték, hogy egy szakmai

szempontból rokon múzeumhoz kapcsolva esetleg lehetséges a megoldás. Mivel ma már a Magyar Rádió Hangmúzeuma egy létező szervezet, így ezen a nyomon talán ismét el lehetne indulni.

A 6-os jövője tehát sokesélyes: ha a Rádió marad a helyén, akkor még sok éven át szolgálhatja zenekultúránkat. Ha a jelenlegi telephely régóta erre szánt területén mégis megépülne az új nagyzenekari stúdió, akkor a 6-os próbatereként továbbra is jelentős használati értéket képviselne. (A mai akusztikai felfogás – elsősorban a zenei oldalról inspirálva – különbséget is tesz: a próbaterek analitikus hangzású, ahol az akusztika az aprólékos műhelymunkát segíti, míg a hangversenyterem szintetikus, tehát inkább összetartja, mint elemzi a hangzást. Viszonylag rövid utózengei ideje révén a 6-os inkább analitikus hangzású: a közeli határolófelületek segítik az együttállást, legföljebb a kis térből eredő nagy hangnyomás jelent problémát.) Ellenben ha a Rádió mégis elköltözne, akkor régi épületeinek ledózerolása után a 6-os – ha sikerülne megmenteni – kamarakoncertek, vagy akár a Rádiómúzeum céljait is szolgálhatná. Úgy érzem, hogy már most előre be kellene indítani egy akciót a megmentésére, védetté nyilvánítására, már csak azért is, mert az évek gyorsan múlnak, s jó lenne, ha átadásának 75. évfordulóján is még elhangozhatna: „Hangversenyt közvetítettünk a Rádió 6-os stúdiójából”.

Végül a 6-os akusztikai tervezőjére is emlékezve, sorozatunkat zárjuk Békésy György – mindenkor aktuális – gondolataival:

„Sokan kérdezik tőlem: mit tennék, ha az életet újra kellene kezdenem? Azt hiszem, akkor is tudománnyal szeretnék foglalkozni. Iskolatársaim közül egyesek milliomosok lettek, és igen kellemesen éltek. Alig kellett küzdeniük az életben, mindent meg tudtak vásárolni, ami megvásárolható. Én mégis azt gondolom, hogy az életben szükségünk van a harcra, az akadályok leküzdésére. Életemben háromszor elvesztettem mindenemet, mégis mindig engem irigyeltek, és én sohasem irigyeltem másokat. Mindennek vannak előnyei és hátrányai, és az egyensúly a kettő között igen kevésen múlik. Minden attól függ, hogyan használjuk fel lehetőségeinket. Nem az a fontos, hogy mink van, hanem az, hogyan használjuk.”

Ujházy László